

6. De verkondiging van Da Costa en zijn theologie.

Een dissertatie is in voorbereiding. Het is overigens merkwaardig dat het daartoe tot dusverre nog niet kwam, terwijl er toch wel waardevolle detailstudies betreffende Da Costa verschenen zijn. Het onderwerp is echter veelomvattend. Da Costa was de spil van het Nederlands Reveil; een bestudering van zijn theologie impliceert een plaatsbepaling temidden van vrijwel alle Nederlandse negentiende-eeuwse stromingen.

Interessant is de vraag of Da Costa inderdaad een "nationale theologie" heeft gegeven zoals hij, kennelijk tegenover de pre-tenties van de Groninger School, wilde - G. J. Vos, *Groen van Prinsterer en zijn tijd* I, Dordrecht 1886, 312.

7. Het archief van de boekhandelaar H. Höveker.

Waar bevindt zich dit?

Het zou interessant zijn, hiervan kennis te nemen. Het gaat om de vraag, wat de Reveilkringen lazen (Zie M. E. Kluit, *Nader over het Reveil*, Kampen z.j. 46 - 83, speciaal noot 14). Van W. de Clercq is dit onderzocht, bij anderen is hieraan nog veel te doen. Welke boeken bevonden zich in hun particuliere bibliotheken? Veilingcatalogi van de "Vereniging tot bevordering van de belangen des boekhandels" kunnen misschien licht verschaffen.

Wat was hun literatuurbeschouwing?

8. De geschiedenis van de strijd tegen de maatschappelijke misstanden in de negentiende eeuw.

Ik betwijfel of het nodig is dit aan te vatten. Er is en er wordt reeds van velerlei kant op gestudeerd.

9. Was het Reveil een plant van vreemde bodem of niet?

Het probleem van de voorgeschiedenis is een onderwerp met veel aspecten.

Zoals zoveel in de historie van Nederland heeft ook het Reveil zijn internationale wortels gehad. Welke zijn dit?

Het zou onjuist zijn, de Joodse invloed (Da Costa, Capadose, Schwartz) apart te vermelden. Israel heeft in de Nederlandse culturele geschiedenis zijn autochtone plaats. Maar wel moet aandacht worden geschonken aan:

1. De rol van de Duits-Lutherse theologie (o.a. H. P. Scholte, H. F. Kohlbrugge).

Een handleiding is de dissertatie van G. Fafié.

2. De inbreng van de Waalse, Engelse en Schotse predikanten (A. S. Thellwall, J. C. I. Secretan e.a.) in Nederland.